

§ 71

Kaupunkiympäristölautakunnan lausunto kaupunginhallitukselle kunnan asukkaan aloitteesta, jossa esitetään luonnonsuojelualueen ja vihersuojavyöhykkeen perustamista Töölönlahdelle

HEL 2022-010804 T 11 01 04

Lausunto

Kaupunkiympäristölautakunta päätti panna asian pöydälle.

Käsittely

Esittelijä muutti esityksen perusteluja siten, että kappaleen 29 kaksi ensimmäistä virkettä muutettiin kuulumaan seuraavasti: "Kansallinen kaupunkipuisto (määritelty maankäyttö- ja rakennuslaissa 68-70 §§) on Helsingissä osoittautunut vaikeaksi suojeluinstrumentiksi. Jossakin muodossa sitä on ehdotettu ja valmisteltu jo 1990-luvulla."

Kaupunkiympäristölautakunta hyväksyi esittelijän muutetun ehdotuksen.

Pöydällepanoehdotus:

Amanda Pasanen: pyydän asian pöydälle.

Kaupunkiympäristölautakunta päätti yksimielisesti panna asian pöydälle Amanda Pasasen ehdotuksesta.

Esittelijä

kaupunkiympäristön toimialajohtaja
Ville Lehmuskoski

Lisätiedot

Raimo Pakarinen, ympäristötarkastaja (luonnonsuojelu), puhelin: 310 31534
raimo.pakarinen(a)hel.fi

Jari-Pekka Pääkkönen, tiimipäällikkö (vesiensuojelu), puhelin: 310 31536
jari-pekka.paakkonen(a)hel.fi

Lasse Toivanen, projektinjohtaja (tulvaportti ja pumppaamo), puhelin: 09 310 39343
lasse.toivanen(a)hel.fi

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano

Lausuntoehdotus

Kaupunkiympäristölautakunta antaa kaupunginhallitukselle seuraavan lausunnon:

Kaupunkiympäristölautakunta toteaa, että Töölönlahden ekologinen tila on kohentunut ja sen linnustoarvot suuret. Sen vesialue soveltuu luontoarvojensa puolesta luonnonsuojelualueeksi. Sen sijainti on niin keskeinen, että se tarjoaa jo nykyisin hyvin suurelle määrälle asukkaita ja vierailijoita mahdollisuuden lähiluontoelämykseen. Tämän turvaamiselle kauas tulevaisuuteen luonnonsuojelualueen status tarjoaisi parhaat edellytykset.

Kaupunkiympäristölautakunta puoltaa kaupungin omistaman Töölönlahden vesialueen osan rauhoittamisen tutkimista koko kaupungin kattavan luonnonsuojeluohjelman yhteydessä, joka valmistellaan 2023-24 ja jonka on tarkoitus tulla voimaan 2025.

Kaupunkiympäristölautakunta huomauttaa kuitenkin, että ennakkotapausta näin vilkkaasta virkistyskäytöstä luonnonsuojelualueen sisällä ja ympäristössä ei Helsingistä ole. Positiiviseen ratkaisuun päädyttäessä Töölönlahdesta voidaan saada mallia luonnonsuojelualueiden valmisteluun laajemminkin. Kun saatavilla olevan virkistysalueen pinta-ala asukasta kohden pienenee ja luonnonsuojelualueiden määrää lisätään, tarvitaan tulevaisuudessa innovatiivisia yhteiskäyttöratkaisuja.

Kaupunkiympäristölautakunta toteaa, että kaupunkistrategiassa asetettu tavoite, viisi uutta luonnonsuojelualueutta vuodessa valtuustokauden ajan, on erittäin vaativa niitä valmistelevien asiantuntijoiden työajan puitteissa, ellei luovuta ympäristöpalvelujen noudattamasta periaatteesta valmistella hoito- ja käyttösuunnitelma kullekin alueelle rauhoitus päätöksen yhteydessä. Töölönlahti tulisi olemaan paljon keskimääräistä työläämpi suunnittelun kohde. Se vaatisi tarkkaa rauhoitusmääräysten pohdintaa, jotta virkistyskäyttöä rajoitettaisiin vain sen verran kuin linnuston menestykselle ja muiden luontoarvojen säilymiselle on tarpeen. Myös tarvittava vuorovaikutusprosessi koskisi laajempia asukasryhmiä kuin koskaan aikaisemmin.

Kysymys suojavihervyöhykkeestä on ratkaistava kaavoituksessa, mahdollisesti liittämällä alue kansallisen kaupunkipuiston osaksi, mutta lautakunta ei pidä mielekkäänä Töölönlahden merkittävien luontoarvojen suojelua koskevien päätösten kytkemistä kaupunkipuistoratkaisuun.

Esittelijän perustelut

Järjestöjen aloite

Töölö-Seura ry, Töölön kaupunginosat – Töölö ry, Kallio-Seura ry, Kruununhaan asukasyhdistys ry ja Helsingin luonnonsuojeluyhdistys ry ovat esittäneet 13.9.2022 päivätyssä aloitteessaan Töölönlahden vesialueelle luonnonsuojelualueen perustamista (tavoite 1) ja sitä ympäröivän vihersuojavyöhykkeen määrittelyä (tavoite 2).

Tavoite 1: Vesialueen rauhoittaminen luonnonsuojelualueeksi

Luonnonsuojelun tilanne Helsingissä

Helsingissä oli 30.10.2022 yhteensä 71 luonnonsuojelualueita, joista 57 kaupungin kokonaan tai osittain omistamilla alueilla. Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015–24 (Ympäristölautakunta 29.9.2015) saadaan kaupungin omistamien alueiden osalta valtaosin toteutetuksi vuoden 2024 loppuun mennessä. Pääosin se on jo toteutettu.

Vuonna 2023 aletaan valmistella uutta luonnonsuojeluohjelmaa. Valmistelun alkuvaiheessa ympäristöpalvelut tarkastelee ennakkoluulottomasti kaikkia ohjelmatyöhön liittyviä aloitteita ja alue-ehdotuksia. Itse ohjelma valmistellaan läheisessä yhteistyössä toimialan eri palvelujen kesken ja muidenkin toimialojen kanssa.

Esityksessä on kysymys luonnonsuojelulain 24 §:n mukaisesta ns. yksityismaalla sijaitsevan alueen rauhoittamisesta. Luonnonsuojelulaissa tarkoitetaan yksityismaalla myös kaikkien muiden julkisyhteisöjen kuin valtion omistamaa maata tai vettä.

Luonnonsuojelulailla rauhoitetuista alueista valtaosa on maa-alueita. Töölönlahden vesialueen 21 hehtaarin kokonaispinta-alaa laajempia merialueen luonnonsuojelualueita on Helsingissä vain kolmella valtakunnalliseen Natura-ohjelmaan kuuluvalla kohteella: Vanhankaupunginlahdella, Kallahden matalikolla ja Östersundomin lintuvesillä. Pinta-alavertailussa suojellun merialueen osuus on isompi kuin alueiden lukumäärissä: maata on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi yhteensä 859 ha ja vettä (valtaosin merta) 491 ha. Syynä meren- ja muun vedenalaisen luonnon suojelualueiden vähyteen on ollut vedenalaisen lajiston ja luontotyyppien työläs tutkittavuus ja siitä johtuva heikompi tiedon taso. Tähän ollaan saamassa parannusta Metsähallituksen johdolla yhteistyössä myös Helsingin ympäristöpalvelujen kanssa hiljattain tehtyjen VELMU-inventointien myötä (ekologisesti arvokkaiden meriluontolaueiden määrittely).

Luonnonsuojelulain (1996) 10 § 1 momentissa luetellaan 7 vaihtoehtoista kriteeriä, jotka luonnonsuojelualueen tulee täyttää. Töölönlahteen soveltuu kiistatta kohta 1) uhanalaisten tai harvinaisten lajien (useita vesilintulajeja) pesintä sekä subjektiivisemmin arvioiden kohdat 4) erityinen luonnonkauneus ja 7) suojelun tarve edustavuuden, tyypillisyyden tai kauneuden vuoksi.

Vesialueen omistus

Noin neljännes Töölönlahden vesialasta rautatien silta-aukosta Linnunlaulun suuntaan Helsinginkadulle pohjoiseen on valtion omistuksessa.

Tähän rajoittuvalla maa-alueella kaupungilla on tiettyjä hallintaoikeuksia, ja tilanne on osin epäselvä. Kaupungin alueen mahdollinen rauhoittaminen ei kuitenkaan liene valtion omistustavoitteiden vastaista eikä riippuvaista edellä mainitun maa-alueen hallinnasta. Tämä tulee kuitenkin varmistaa lausuntopyyntöillä, jos myös valtion vesialue otetaan luonnonsuojeluohjelmaan. Alueen eheyden kannalta olisi ihanteellista, jos myös valtio rauhoittaisi oman vesialueensa. Valtion omistaman alueen mahdollinen luonnonsuojelulain mukainen rauhoitusprosessi on erilainen, eikä sitä kannata kytkeä kaupungin omiin päätöksiin. Valtion vesialue ei myöskään ole välttämätön lisä kokonaisuuteen, koska myös siellä on sama moottoriveneen käyttökielto kuin kaupungin vesillä ja sama vesistössä liikkumisen yleisoikeus (tosin rajoitettuna lihas- tai tuulivoiman käyttöön) kuin muuallakin Töölönlahdella.

Meriveden johtamisen vaikutukset veden laatuun ja vesiekosysteemiin

Töölönlahden veden laatua on parannettu vuodesta 2005 johtamalla lahden pohjoispäähän merivettä n. 500 litraa sekunnissa Humallahdelta. Lisäveden johtaminen lahdelle on kohentanut veden laatua ja kasvattanut näkösyvyyttä. Se on mahdollistanut valon tunkeutumisen syvemmälle, ja täten kasvillisuuden peittämän pohjan osuus on hieman kasvanut.

Kasvillisuuden peittämä pohjan alue rajoittuu pääosin alle yhden metrin syvyyteen. Lahden keskiosan pohja on liejua, ja siellä esiintyy pääosin vain hapen niukkuutta sietäviä surviaissääsken toukkia. Töölönlahdella ei ole havaittu uhanalaisia vesikasveja. Alue ei ole erityisen tärkeä kalojen lisääntymisalue, joskin Töölönlahdella on havaittu pieniä määriä ahvenen ja kuhan poikasia sekä isojakin kuha- ja haukiyksilöitä. Alue on kuitenkin yksi harvoista laajemmista yhtenäisistä alueista Helsingissä, jossa vedenalaiseen luontoon ei kohdistu moottoriveneilyn aiheuttamaa vedenalaisen luonnon häiriötä. Töölönlahti on sikälikin edustava luonnontilaisen kaltainen rehevä ja matala merenlahti.

Melko puhtaan meriveden johtamisen ansiosta Töölönlahden veden laatu ja ekologinen tila on nyt parempi kuin koko 1900-luvun aikana. Vanhempia tieteellisiä havaintoja ei ole, mutta lahteen on jo pitkään ennen sitä joutunut merkittäviä määriä jätevettä vuonna 1822 perustetusta sokeritehtaasta sekä asutuksesta. Lahden veden vaihtuvuus on kuitenkin ollut parempi ennen vuonna 1862 käyttöön otetun Hämeenlinnan rautatien rakentamista.

Töölönlahden luontoarvot

Veden laadun parantaminen on vaikuttanut koko ekosysteemiin. Kelluvien planktonlevien lisäksi lahden pohjassa on tiheää kasvillisuutta, kuten karvalehteä, tähkä-ärviää ja näkinpartoja.

Vesiselkärangattomia on paikoin runsaasti etenkin lähellä pintaa (1-1,5 m), mikä johtunee siitä, että vesi on syvempänä kuitenkin edelleen samaa. Selkärangattomia syövät osa vesilinnuista ja kalat, jotka puolestaan ovat kalansyöjälintujen, Töölönlahdella etenkin lahdella pesivän silkkiuikun ja siellä muuten saalistavien koskeloiden, tiirojen ja harmaahaikaran ravintoa.

Puhtaan meriveden juoksutuksen alkaessa Töölönlahdelta puuttui pesivä vesi- ja rantalinnusto lukuun ottamatta puistoalueella mahdollisesti pesineitä yksittäisiä sinisorsanaaraita. Ensimmäinen merkki vesikasvillisuuden elpymisestä oli kyhmyjoutsenien saapuminen alueelle laiduntamaan ennen syysmuuttoa. Nykyiseen pesimälinnustoon kuuluvat (sulkeissa pari- tai poikuemääriä 2020-22): kyhmyjoutsen (2-3), haapana (6), sinisorsa (4-8), telkkä (0-1), silkkiuikku (7-9), nokikana (6-10 paria ja n. 40 isoa poikasta 2022) ja rantasipi.

Pesimäaikaan lahdella vieraillee kalansyöjälintuja, kuten kala- ja lapintiiroja, räyskiä, merimetsoja ja harmaahaikaroita. Kala- ja lapintiiran pesintää estänee sopivien pesäpaikkojen puute, arempien lajien myös rauhattomuus. Muuttoaikana keväällä on tavattu enimmillään 6 yksilöä äärimmäisen uhanalaista punasotkaa, jotka toiveista huolimatta eivät ole jääneet lahdelle pesimään. Syysmuuton aikana lepäileviä lintuja on runsaasti, pesivien lajien lisäksi useita lokkilajeja, tukkasotkia, harmaasorsia, isokoskeloita ja uiveloita ym.

Eläintarhanlahden puolella sijaitseva Tokoinranta on Helsingin tärkein talvehtivien sinisorsien keskittymä. Niiden seurassa on ollut sellaisia varsin poikkeuksellisia talvehtimistä yrittäviä vesilintulajeja kuin valkoposki- ja tundrahanhi sekä pikku-uikku.

On huomionarvoista, että erittäin uhanalainen nokikana onnistuu Töölönlahdella kasvattamaan isoiksi maastopoikasiksi asti noin 10 parin voimalla noin 40 poikasta. Myös silmälläpidettävän silkkiuikun poikastuotto on hyvä. Sorsalinnut eivät pääse näin hyvin tuloksiin. Tärkeimpien linnustonsuojelualueidemme Vanhankaupunginlahden ja Östersundomin lintuvesien poikastuotot pesivää paria kohden laskettuna eivät ole läheskään samaa luokkaa, huolimatta varsinkin Vanhankaupunginlahden hoitoon jo pitkään käytetyistä voimavaroista. Töölönlahteen on investoitu ainoastaan meriveden pumppauksen melko vähäiset kustannukset.

Tulvaportti ja pumppaamo

Meriveden pinnan nousua ja tulvimisriskin kasvua ennakoiden kaupunki on ryhtynyt valmistelemaan tulvaporttien ja pumppaamon rakentamista Eläintarhanlahden Tokoinrantaan rautatiesillan aukkoon, jonka kautta merivesi virtaa Töölönlahdelle ja sieltä pois. Kaupunki on omas-

sa tiedottamisessaan käyttänyt tulvanhallintarakenteesta monitulkin- taista nimeä tulvapato, mikä on johtanut julkista keskustelua tarpeetto- maan vastakkainasetteluun. Kysymyksessä ei ole patorakenne vaan tulvaportti. Veden pinnan noustessa Töölönlahdella yli tulvarajan sulje- taan kevyen liikenteen sillan alla olevat sulkuportit. Tällä estetään ve- den pääsy Eläintarhanlahdesta Töölönlahteen. Tulvaportti on tarkoitettu hätätilanteita varten, kun meritulva uhkaa Töölönlahden rannan raken- nuksia. Tulvaportteja joudutaan käyttämään harvoin, lähitulevaisuudes- sa ei edes joka vuosi. Laitteistoa täytyy kuitenkin testata kerran pari vuodessa. Tulvaporttien yhteyteen rakennetaan myös pumppaamo siltä varalta, että veden pinta Töölönlahdella edelleen nousee. Tämä voi ta- pahtua, jos tulvaporttien kiinni ollessa alueella sataa runsaasti ja hule- vedet nostavat veden pintaa Töölönlahdella.

Suunnitelmat tulvaporttien rakentamiseksi ovat valmiit. Toteutus alkaa näillä näkymin aikaisintaan syksyllä 2024. Rakentamiseen tarvittavasta vesiluvasta valitettiin. Korkein hallinto-oikeus totesi, ettei valittajalla ole valitusoikeutta. Töitä ei voida kuitenkaan aloittaa, koska vesiluvassa oleva rakentamisaika ei valituksesta aiheutuneen viivästyksen vuoksi riitä. Vesilupaan on haettu jatkoaikaa.

Vaikutukset nykymuotoiseen virkistyskäyttöön ja mahdollisten rajoitus- ten tarve

Järjestöjen aloitteessa todetaan seuraavaa: Perustettavan luonnonsuo- jelualueen rauhoitusmääräyksissä on kiinnitettävä huomiota etenkin siihen, ettei Töölönlahdelle saa tuoda sellaista toimintaa ja tapahtumia, jotka häiritsevät lahdella pesivää linnustoa. Moottoriveneiden ja - laitteiden käyttökieltoa on jatkettava vesialueella.

Töölönlahden vesialuetta ei ole käytetty tapahtumiin, vaikka tähän täh- tääviä suunnitelmia on ollut. Sen sijaan monenlainen virkistyskäyttö on vilkasta sekä vesi- että puistoalueilla. Talvehtivien vesilintujen on todet- tu reagoivan joukkopaolla uudenvuoden ilotulitukseen ja valotaitteeseen, joita ei siis tulisi suunnata Tokoinrantaan.

Lintujen kokema häiriö ei ole sama asia kuin ihmisten niiden puolesta kokema häiriö. Yksilötasolla lintujen stressin mittaaminen on vaikeaa. Populaatiotasolla hyvä pesimämenestys kuitenkin kertoo siitä, että häi- riön voimakkuus ei edistä luontokatoa. On jopa mahdollista, että vilkas liikenne ja ihmistoiminta Töölönlahden ympärillä suojaa lintuja jossakin määrin pedoilta ja pesärosvoilta. Soutelu, suppailu ja satunnainen ui- minen nykyisessä laajuudessaan näyttävät mahtuvan Töölönlahdelle nokikanojen, silkkiuikkujen ja jopa kyhmyjoutsenten sekaan, joiden koi- raat voisivat olla aggressiivisia reviirinsä ja jälkeläistensä puolustajia.

Tavoite 2: Rakentamattoman vihersuojavyöhykkeen määrittely ja kansallinen kaupunkipuisto suojeluinstrumenttina

Aloitteen liitekartan mukaan Mannerheimintien, Helsinginkadun (pois lukien oopperan tontti), pääradan ja Töölönlahdenkadun väliset viheralueet määritettäisiin rakentamattomaksi vihersuojavyökkeeksi. Tämän suojelukeinona olisi koko Töölönlahden vesialueineen ja puistoinen liittäminen kansalliseen kaupunkipuistoon, jonka ydin olisi Keskuspuistossa ja Haltialassa.

Kansallinen kaupunkipuisto (määritelty maankäyttö- ja rakennuslaissa 68-70 §§) on Helsingissä osoittautunut vaikeaksi suojeluinstrumentiksi. Jossakin muodossa sitä on ehdotettu ja valmisteltu jo vuodesta 1996, jolloin käsite tuotiin luonnonsuojelulakiin. Töölönlahden suojelulle ei ole välttämättä eduksi, jos se kytketään kansallisen kaupunkipuiston valmisteluun. Sen sijaan Töölönlahden mahdollinen suojelu voimistaa kansallisen kaupunkipuiston suuntaa Haltialasta ja Keskuspuistosta kohti keskustaa. Keskusta-alueen mukaan ottaminen on välttämätön edellytys kansalliselle kaupunkipuistolle, ja sen tavanomainen suunnittelun suunta muissa kaupungeissa on ollut keskustasta ulospäin. Vihersuojavyöhykkeen ja siihen mahdollisesti liittyvien asemakaavan muutosten tarpeellisuutta tulee pohtia erillisenä kysymyksenä joko yhdistettynä kansalliseen kaupunkipuistoon tai siitä erillään.

Esittelijä

kaupunkiympäristön toimialajohtaja
Ville Lehmuskoski

Lisätiedot

Raimo Pakarinen, ympäristötarkastaja (luonnonsuojelu), puhelin: 310 31534
raimo.pakarinen(a)hel.fi
Jari-Pekka Pääkkönen, tiimipäällikkö (vesiensuojelu), puhelin: 310 31536
jari-pekka.paakkonen(a)hel.fi
Lasse Toivanen, projektinjohtaja (tulvaportti ja pumppaamo), puhelin: 09 310 39343
lasse.toivanen(a)hel.fi

Muutoksenhaku

Muutoksenhakukielto, valmistelu tai täytäntöönpano